

EFEMÈRIDES DEL CENTRE D'ESTUDIS

10 DE SETEMBRE DEL 1978

ACTE DE PRESENTACIÓ DEL CENTRE D'ESTUDIS DE LA CONCA DE BARBERÀ. A la vila de Montblanc, Sala del Museu-Arxiu, a dos quarts d'una, es fa l'esmentada presentació, que consisteix en

a) OBERTURA DE LA REUNIÓ

Parla el President del Museu-Arxiu, Sr. Ramon Requesens, sobre la necessitat, ja fa temps debatuda, d'un Centre d'Estudis a la Conca. Fa esment de que el Museu-Arxiu sempre s'ha preocupat pels afers culturals; de sempre s'ha tingut en compte que, un Museu, lliurat a una freda exposició de peces, era una cosa ben morta, embocada només de cara al passat. D'ací, doncs, que s'hagin propiciat les Seccions, que venen a suposar una dinàmica local envers la cultura, la qual cosa significa un neguit per totes aquelles manifestacions que es van produir en l'antigor i les que es produeixen avui en dia. Per tant, veu amb molt de goig que, per fi, es realitza el Centre d'Estudis de la Conca de Barberà, un organisme de major entitat. Que el Museu-Arxiu, com a president del qual parla, es sent honorat en hostatjar-lo, amb un respecte total, però, per a la seva autonomia. I més encara quan aquest Centre d'Estudis ateny un neguit comarcal, una unitat superior: la Conca de Barberà. És aquesta una superació de qual-sevol particularisme de tipus localista, sens dubte, i on el Museu-Arxiu s'hi sent del tot identificat, aspecte en el que sempre s'hi ha estat força predispost. Per acabar —adreçant-se als membres

del Centre d'Estudis— els diu: «Avant!... I que els fruits dels vostres treballs ens honorin a tots».

Seguidament parla el Batlle de la Vila, senyor Josep Gomis, el qual comença, mig en broma, dient que, per regla general, els alcaldes de les Viles acostumen de tenir uns ratolins que els van enterant una mica abans —i a vegades una mica després— de les coses que passen o poden succeir a la Vila respectiva. Deu ser, doncs, un ratolí d'aquests que ja fa temps li venia informant: —Sr. Gomis, que no sap?... Es vol crear aquí un Centre d'Estudis de la Conca de Barberà. I ell, que se l'escoltava, anava pensant per dintre: Ratolí, això que em dius és massa bonic; el temps passa i jo no veig cap realitat que s'hi assembli... I el batlle se n'oblidava, la veritat. I ve't aquí que, tot d'una, la cosa és un fet. Avui ho veiem, davant els ulls ho tenim. El Centre d'Estudis no és pas un somni... Sí, sí, el podem veure i tocar, com diuen que volia aquell Sant tan carregat de dubtes.

Es refereix el senyor Gomis a la seva experiència de batlle, on els problemes econòmics són majorment els que endogalen les Viles; parlar-ne ara ací seria el conte de mai no acabar, però vol dir-hi una cosa: quan per fi —si és que s'aconsegueix l'objectiu— s'obtenen aquells crèdits o assignacions que suposen un relatiu triomf en benefici de la nostra benvolguda Vila, sempre els queda una petita recança, una buidor palesa. I és que si per un cantó la Vila prospera, i és millor que no pas la d'ahir en certs aspectes, d'altra banda també s'adonen que la nostra Vila ha perdut esperit, que la gent viu més distanciada entre si, que moltes coses nostres, costums, familiaritat, germanor, etc., es perden. O sigui, que es guanya matèria i es perd ànima. Hi ha pensat moltes vegades, en això, i sempre arriba a una conclusió: ens manquen Organismes que vetllin per salvar aquest esperit social nostre... Perquè al capdavant aquesta és la part millor i la més noble que ens caracteritza, i a la qual de cap de les maneres s'hi pot renunciar.

He parlat d'Organismes, diu el senyor Gomis, i ben bé el primer deure de tot organisme és el d'ésser vivent, clar. I us felicito i me'n felicito de que, en efecte, ara sí: el Centre d'Estudis de la Conca de Barberà ja és una realitat. Viu, es mou, la tinc aquí davant. Moltes gràcies.

Abans d'acabar, però, el senyor Alcalde de Montblanc, es permet de donar un consell, això sí, sense cap mena d'ínfules ni res

de semblant, amb el cor a la mà. Li ho dicta la seva experiència d'anys en els avatars públics al nostre país: primer, que hi hagi continuïtat, que els membres no se'n cansin, el camí és llarg, difícil, duríssim, d'una entrega sacrificada; segon, que s'ha d'eliminar una malconformació que tenim sempre molt a la vora els catalans, que ha fet fracassar tantes coses en la nostra història, l'excés de crítica, la rebentada; i, tercer, cal treballar en equip, superant qualsevol excés individualista, pensant que el Centre d'Estudis treballa i ho fa en nom de la nostra comarca natural, la Conca de Barberà.

b) INFORMACIÓ OFICIAL

El senyor Francesc Sifre, amb els Estatuts a la mà, procedeix a una lectura aclaratòria sobre el Centre d'Estudis:

Què és. El Centre d'Estudis és una pinya de gent, erudita i no erudita, abocada decididament a la cultura autòctona, en aquest cas concret, de la Conca de Barberà.

Quina és la seva filiació. El Centre d'Estudis de la Conca de Barberà no té cap lligam de Partit. Com a tal, contempla amb simpatia totes les opcions polítiques, individuals i collectives, però no se'n lliura a cap de particular. El seu mòbil estricte és la dedicació a la cultura de la nostra terra i en aquesta contrada. Funciona, amb caràcter autònom, adjunt al benemèrit Museu-Arxiu de Montblanc. No obstant, i preferentment, pot efectuar les seves reunions de treball en qualsevol altra població i Entitat de la Conca, segons les circumstàncies.

Comesa. La finalitat d'aquest Centre d'Estudis, com s'indica més amunt, és la de promoure estudis de tota mena sobre la Conca de Barberà. N'és el seu portaveu l'APLEC DE TREBALLS, publicació oficial de l'Organisme, del qual ja se n'ha editat el número 1. Es preveu que el seguiran els números 2, 3, etc. de manera periòdica (anyal o similar).

Els estudis poden ésser realitzats per erudits, naturalment, o per gent, àdhuc, il·letrada però amb gran afecció per la nostra cultura. En semblant cas s'integren en equips de treball sobre la matèria a escatir. En diferents sessions es fa la presentació de l'assumpte, el seu desenvolupament en parts lògiques, la síntesi

de l'exposat, la inferència de conclusions i la formulació de crítiques quan calguin. Aquest procés acaba amb l'arrodoniment del treball i la seva posterior publicació. No obstant això, aquest mètode que en diríem socialitzat, d'integració de l'individu, es poden presentar treballs de caràcter individual on la persona pugui assolir la seva màxima expressió.

Quin és el seu propòsit.

- 1er. Promoure estudis de tota mena, amb el màxim de rigor, sobre la Conca de Barberà.
- 2on. Desenvolupar l'esperit d'investigació i d'iniciativa.
- 3er. Promoure cursets d'estudis o d'iniciació sobre diversos aspectes culturals.
- 4rt. Promoure cursos populars de divulgació.
- 5è. Congregar «in situ» a persones i autoritats locals sobre les necessitats de la comunitat.
- 6è. Desenvolupar l'esperit crític.
- 7è. Desenvolupar en tot cas activitats de vida democràtica.
- 8è. Donar l'oportunitat de divulgació i/o publicació dels treballs inèdits.

Junta de Govern. El fet d'actuar en activitats no remunerades, lluny de tota obligació o manament, ja és una activitat social de creació. Significa treballar en grup, d'acord amb les possibilitats i preferències de cada un, fins a realitzar la tasca proposta, que haurà estat assolida per mitjà de la suma dels esforços de tots, o, millor dit, amb l'integració d'aquests esforços. D'ací que l'elecció d'una Junta de Govern o Mesa directiva hagi de tenir un caràcter merament convencional, per bé que, en el seu moment, ja es prendrà una decisió sobre el particular.

c) Conferència sobre PROBLEMES DE LA PROTOHISTÒRIA A LA CONCA, pel Dr. En Joan Mulaquer de Motes.

Ha fet la seva presentació el senyor Sans Travé. El conferenciant comença per dir que aquesta serà una xerra informal, en pla de suggerència de problemes que és el mateix que parlar d'estudis possibles. Si ens referim a un període de la història primitiva, diu, anterior a la història, història entesa aquí en el sentit de disposar de documents escrits abundants, i, així mateix, pos-

terior aquest període al que també en diem prehistòria, no trobem a Catalunya altra època sinó la que se n'ha dit ibèrica. Aquest període, doncs, quant a la cultura, rep fortes influències de l'orient del Mediterrani, és a dir, hel·lenístiques, pel contacte directe de les factories establertes a la nostra costa. Les fonts literàries més antigues ja fan referència a aquesta època. Les seves notícies, amb el temps, seran més abundoses. Ara: ¿fins a quin punt, aquests textos, ens mereixen prou confiança? Pensem, diu, que molts d'ells són testimonis de segona o de tercera mà recollits per escriptors que, alhora, han estat traduïts a una altra llengua i, encara, manifestats en vers o escurçats molts d'ells. En canvi, la dada arqueològica esdevé més segura perquè és directa, perquè és objectiva en si mateixa i a l'indret. Penseu-hi, en aquest aspecte, perquè és pueril tractar de resoldre qualsevol qüestió científica amb eines que no siguin rigoroses i objectives.

Com és prou sabut, i ho podem constatar en les vitrines del vostre Museu, segueix el senyor Maluquer de Motes, la cultura ibèrica pròpiament dita es caracteritza per la ceràmica pintada, per l'ús de l'alfabet conegut com ibèric i altres elements que determinen majorment els segles IV-III aC. També hi he vist, en aquestes vitrines, terrissa a mà, de tradició eneolítica. És probable que un estudi de l'etnografia i de l'antropologia ens situarien ràpidament en altres períodes prou interessants. D'altra banda hem de tenir present que sempre hi ha una gran relació entre les comarques litorals i prelitorals, i entre aquestes i les de l'interior; aquest aspecte el tindrem present pel que fa a la situació geogràfica de la Conca de Barberà. Aquí es pot suscitar un altre problema, el de les grans zones que estan orfes de troballes de l'època a què m'estic referint —la qual, malgrat tot, hom sol considerar ben coneguda— a conseqüència d'estar orfes d'investigacions. I és que hi ha fets geogràfics molt determinants en la distribució general de les cultures, que en són la causa, més ben dit, i, en canvi, són desatesos en llur estudi. O sigui, en tenim coneixement però resulta incomplet. Això fa que no podem seguir d'una manera adequada i completa l'evolució d'aquesta època aquí, dic; ens haurem de servir de paral·lelismes amb terres de clima i situació semblants per a tenir-ne una visió però no serà pas ben bé la pròpia. Tot plegat vol dir que si abans, en aquest territori, s'hi han trobat mig incidentalment vestigis d'interès caldrà concloure que una arqueologia més sistemàtica

hauria de confirmar les nostres suposicions. La major coneixença que avui en dia es té de l'objectivitat arqueològica, en l'aspecte tècnic, ens pot ajudar molt més que no pas ho fou anys enrera. ¿S'ha fet un catàleg de les restes de poblats ibèrics a la Conca?... Ho dic perquè de conegudes n'hi ha algunes, segur. I, encara, de les conegudes, s'hi ha tornat amb noves idees? Ho pregunto, clar, perquè d'això també se'n diu comprovació.

Heus ací, també, un altre punt que cal retenir: el segle III és l'immediatament anterior a la conquesta romana; ara la cultura ja ens ofereix una ceràmica a torn, sens decoració, de vegades molt fina i de color grisenc, bé que vagi acompanyada de grans quantitats de terrissa hel·lenística o campaniana, de vernís negre lluent. La ceràmica pintada, que abans va penetrar pel nord-est de Catalunya, ara ja és a l'interior; no sabem pas per quin camí va penetrar però ocupa el centre de la conca de l'Ebre i les regions veïnes, el Baix Aragó, l'Urgell. També la trobem, amb caràcter mica diferent, al Camp de Tarragona, és a dir, poblat de Valls, forn de ceràmica de Fontscaldes, que teniu ben a la vora —fa el senyor Maluquer. Aquest forn de Fontscaldes és un forn de terrisseria en el que es fabricaven vasos pintats i sense pintar; la monotonia de les decoracions, així com la de les formes, ens la podem explicar per ser un taller especialitzat en aquestes formes i decoracions precisament, executades per un curt nombre de terrissaires. Doncs bé: quant a la circumstància de que el segle III és a tocar la romanització haurem de pensar què pot significar, sense un canvi racial de la gent —la gent fou la mateixa— el fet posterior d'aquesta romanització. És a dir, quina revolució no pot significar el fet d'una nova organització política i econòmica per a canviar de manera enorme la gent fins arribar a la creació d'una vida talment nova.

Com ja hem remarcat abans, segueix el conferenciant, la denominació d'època ibèrica aplicada al període que va del segle VIè. aC. fins a la romanització l'hem d'entendre en un sentit ample. Ací el que interressa, com ressaltaren en el seu moment estudiosos com Bosch-Gimpera, Serra-Ràfols, és el fet interessant de la presència d'íbers a la nostra terra ja des del neolític. La gent de la cultura del sud-est o almeriana s'estén pel litoral català, per les comarques costaneres de la costa de ponent i bona part de la de llevant. Amb tot, aquesta gent, al nostre territori, no sembla pas que la trobem en gaire estat de puresa, almenys des

de l'eneolític; penso ara, diu, en les estacions d'aquesta data, les coves de Salomó, Cartanyà, Escornalbou, on hi ha elements abundosos de la cultura de ceràmica de relleus. ¿Quina explicació històrica podem donar-hi?... El pas de les planes de l'Urgell al mar, a què m'he referit suara, assenyala les comunicacions naturals entre el territori interior ilergeta i Tarragona. El camí del Francolí és, sens dubte, el més natural dels passos per anar a la costa des d'aquella terra interior. I una altra cosa del tot certa: la via de comunicació de Tarragona a Lleida ha existit en tots els temps. Retingueu aquesta línia perquè aquesta serà, en el pas de les èpoques, una constant històrica pel que fa a la vostra contrada, camí de pas necessari, en això.

De manera general, prossegueix el senyor Maluquer, podem dir que els habitants d'aleshores es dedicaven a l'agricultura i a la ramaderia. Les topades bèl·liques també hi eren però de caràcter menor, normalment; més aviat tenien el caràcter de discòrdies i pillatges entre veïns. Hi havia petites indústries de caràcter domèstic. La seva activitat agrícola ha estat prou comprovada pels testimonis que parlen del conreu del blat, de la vinya, de l'olivera, del cànem i del lli i de la recollecció d'espart. Hi ha, a més del cultiu, l'ús d'animals en l'agricultura. El cultiu del blat duia aparellat l'ús del pa; en aquest sentit, en molts poblats hi ha la troballa de moles de mà. La gran abundor d'elles fa pensar que cada família molia el seu gra. Quant a les indústries que dic, en tenim una bona mostra en la fabricació de ceràmica, que esdevé un art veritable. Els terrissaires construeixen veritables forns: grans, amb perfecció tècnica a base d'espiralls per a l'aire, d'engraellats, etc., on s'elaboren peces en grans quantitats i que decoren amb motius semblants. La fabricació d'objectes de ferro no l'hem de desestimar: al poblat de Valls s'hi van trobar llingots d'aquest metall que semblen parlar d'una indústria si fa no fa metal·lúrgica. A Castellet de Banyoles (Tivissa) es van trobar unes joies d'or i vasos de plata, de factura indígena, que denoten una indústria luxosa; o, si més no, de qualitat, pel fet que s'aplicaven als metalls preciosos i reeixien en objectes artístics. Molt possible, evidentment, que tenien els seus models en els productes d'importació, sigui grega o fenícia i/o cartaginesa; però el cas era que aquest treball el feien ells i amb la seva part d'originalitat.

Una altra ocupació interessant, diu el senyor Maluquer, que es sol atribuir a les dones, fou la indústria tèxtil. En moltíssims llocs d'habitació d'aleshores han estat trobats, en abundor, prismes o boles de terrissa amb un o dos forats, que no són altra cosa que la resta d'aquells telers de mà primitius. N'he vist testimonis en les vostres vitrines... D'on les heu tretes? Heu d'anar molt en compte, en qualsevol troballa, amb les capes que hi hagi; veure si, al dessota, n'hi ha de més fondes. Val a dir que tota estratigrafia, abans de poder-la donar per definitiva, cal comprovar-la. Moltes vegades la manca de troballes, o de més troballes, pot ésser deguda a una simple manca d'investigació. Aquestes boles de terrissa que deia tenien per objecte servir de pesos per a tensar els fils. Unes altres troballes al respecte són uns petits objectes de terrissa, rodons o cònics, amb un forat, que servien per a reunir els fils. I pel que fa als camins d'aleshores, aspecte en el que la Conca s'hi veu del tot compromesa, se'n podria parlar també, atesos els llocs de pas, els camins naturals, etc. Fins ara, sobre això, el que més abunda són les hipòtesis però manquen mostres i dades arqueològiques. El coneixement arqueològic que en tenim és tan limitat que, ara per ara, no ens permet de dir res més. Una major coneixença, en canvi, de l'arqueologia de la comarca en aquest aspecte potser ens faria veure coses insospitades. Mireu: en tot la veritable cosa que cal fer és distingir el veritable; d'ací, doncs, l'avís de que cal ésser circumspectes. El mateix podem dir de l'estudi del material que ja posseïm. Aquest estudi ens haurà de permetre una coneixença més acurada, la qual cosa significa, a més a més de les comprovacions que s'escaiguin, l'interès general d'una major precisió i, també, un aprenentatge individual que us serà de força utilitat. Es pot dir, tot plegat i per acabar, que se'ns reforça la creença de que la certesa cultural és ben difícil de precisar perquè encara no coneixem prou bé molts detalls esparsos per a recomposar-la.

d) El P. Agustí Altisent, O. Cist., fa una pregunta sobre algun punt de la conferència, d'on s'origina un breu debat.

e) Com a previsió sumària per a la propera reunió el senyor Travé exposa la necessitat de preparar un Catàleg, a títol normatiu, sobre els topònims de la Conca, perquè ara com ara hi ha un desconcert gran quant a les grafies oficials, documentals i àdhuc particulars.

f) Es procedeix ja a l'exposició i venda de l'APLEC DE TREBALLS Nº 1, primera publicació del Centre d'Estudis. Abans, però, el senyor Maties Solé, Director de la revista, intervé breument per a referir-se a aquest primer número que s'edita, tot dient que la publicació és un fet, a les mans la tenim. Quan per primera vegada se'n va parlar, d'això del Centre d'Estudis, es suggerí que la millor sortida seria aquella que demostrés que aquí, més que de parlar, es feia; que aquí, més que de dir «podríem fer», es deia: «Primer fem i en acabat ja en parlarem». I allò que ens vàrem proposar ací ho tenim. Aquest, doncs, és el nostre atot, el nostre as en la jugada. És possible que ara surtin els savis de Vila Trista i comencin per dir que si això o això altre... i s'hi trobaran pèls i senyals —i que consti que acceptem tota crítica, remarca en Solé—. I s'hi veuran coses que els mateixos pares de la criatura no han vist ni hi han pensat... Molt bé. Se'ls diu a aquests possibles senyors, ja des d'ara i per endavant, que si ells en veuen deu de defectes, ell en veu cent; que si ells hi posen una coma, ell en posa punt i coma... Ben bé més facilitats per menys no es poden donar... S'explica tot seguit dient que ha calgut lluitar contra moltes dificultats. Dificultats de tipus personal, de tipus tècnic o material; també entrebancs de tipus econòmic, de tipus assistencial... Que l'obreta ja era enllestida per ésser publicada per Sant Maties d'enguany però la vaga de tipògrafs la va deixar del tot penjada. Potser el major defecte que ell hi veu és que s'hi va treballar massa de pressa, al galop, per tal d'assolir aquella data que ha dit. Però, i què?..., ell que fa. Millor que n'hi hagin de defectes. En el proper número de l'APLEC DE TREBALLS hom cuidarà de treure'ls. I si en el nº 2 encara en surten, serà en el nº 3 que n'hi hauran menys... I que així sempre sigui, amics; tirant el carro avant, fent feina...

28 D'OCTUBRE DEL 1978

Dins els ESTATUTS, article 3, apartat 1er., es preveia l'elecció d'una Mesa Directiva. Si bé l'esperit del Centre d'Estudis situa a tots els seus membres en peu d'absoluta igualtat, vegi's l'apartat 2on. del mateix article, on llegim textualment «...hi poden figurar noms concrets amb un termini definit o, pel contrari, se-

gons lloc i circumstància, pot resultar-ne representatiu qualsevol dels membres que es determinen en l'article anterior» (o sigui, de fet tots els qui en són membres), l'experiència quotidiana ens ha plantejat uns problemes, la majoria de tipus burocràtic, que hem de fer solvents al més ràpidament possible. Per exemple, en la correspondència vénen lletres adreçades al senyor President, al senyor Secretari, etc. De la Diputació tarragonina o de l'Institut d'Estudis Tarraconenses, posem per cas, ens demanen constància o rebut de partides econòmiques d'ajuda. En semblant cas, qui les ha de signar? Qualsevol de nosaltres?... Cal articular una mica la cosa, fer-la coherent; és a dir, responsabilitzar directament alguns de nosaltres en funció d'una dinàmica que no pot esperar concurrències més o menys fortuïtes. Per tant, en Sessió Ordinària de Treball, i tenint també en compte l'assiduïtat dels companys i la seva prestació personal, hom proposa, amb caràcter provisor i que és acceptada, la següent Junta de Govern:

PRESIDÈNCIA: Agustí Altisent, O. Cist. (president)
Francesc Sifre (vice-president)

COORDINACIÓ: Josep M. Sans, Maties Solé

SECRETARIAT: Maria Àngels Mateu, Agnès Ribó i
Maria Teresa Roca

TRESORERIA: Francesc Guasch

Com es pot veure s'hi han introduït certes modificacions, car als ESTATUTS hom parla de «Secretari» i «d'Organitzador de reunions». Cercant una pràctica real —qui pot i qui vol fer-ho—, aquella comesa resta assumida en el «Secretariat» —amb 3 membres— i l'altra en la «Coordinació» —2 membres—.

11 DE NOVEMBRE DEL 1978

Sessió Ordinària. Transcripció de l'Acta d'aquest dia:

«La reunió comença a les vuit del vespre amb l'assistència d'Agustí Altisent (president), Francesc Sifre (vice-president), Josep M. Sans (coordinador), Francesc Colom (tresoreria), Agnès Ribó, Mª Àngels Mateu i Mª Teresa Roca (secretariat). Mem-

bres: Jaume Espelt, Josep M. Campdepadrós, Ramon Bonastre, Josep M. Porta, Maite Giménez i Sebastià Puig, de Montblanc; Francesc Tarragó, de Sarraí; Concepció Ballart, Eugènia Mª Ballart i Enric Capdevila, de Solivella; Abel Balcells, Antoni Carreras i Manuel Bonet, de l'Espluga de Francolí; Joan Serres i Mora, de Barcelona però molt lligat a Barberà. Obre la reunió el senyor President però dóna la paraula al Secretariat i l'agafa el senyor Sans Travé, que serà el qui portarà la sessió. Sans Travé diu que és aquest un moment històric pel fet de que hi ha gent diversa de diversos pobles de la Conca. Recorda, al llegir l'ordre del dia, què és un Centre d'Estudis i el què hauria de ser; que el Centre d'estudis no ha d'anar en contra d'altres Centres locals, si n'hi han, ans ha de ser una coordinació d'aquests altres centres. Finalment dóna la benvinguda al company Serres, el qual ha manifestat que vol fer la seva tesi doctoral sobre la geografia de la Conca de Barberà».

«A instància del Sr. Sans Travé en Manel Bonet explica com s'inicià el Centre d'Estudis local de l'Espluga de Francolí; van començar per fer gestions a l'Ajuntament i al Casal ara fa un mes i mig, puix que volen facilitats sobre l'afer i, de moment, es veu que el que hi ha és l'estructura, diguem-ne, que és el bàsic, i es compon de gent estudiosa».

«Segueix el Sr. Sans Travé dient que els Centres d'Estudis han de fer política, la política cultural de la comarca; per tant seria convenient, almenys cada trimestre, de fer una reunió plenària per tal de relacionar tots els membres del centre; que també cal sovintegar les sessions de preparació de treballs, individuals o en equip; treballs d'àmbit comarcal que s'haurien d'iniciar són: relacions de toponímia — carta arqueològica de la comarca — inventari monumental de la comarca — inventari de les fonts d'arxiu que hi ha a la Conca i a fora».

«També es suggereix de fer un fitxer de idees i recollir-ne un apartat pel que fa a la bibliografia exhaustiva de la Conca. S'acorda que serà de gran importància, primordial, donar xerres, converses o conferències pels diversos nuclis de la Conca a fi i efecte de que arribin a formar-se en cada lloc grups de gent interessada. L'esquema d'aquesta tasca de presentació es pot resumir en aquests punts: Què és un Centre d'Estudis — quina funció té — què pretén — presentació de l'APLEC DE TREBALLS N° 1 — invitar tothom a fer-se membre».

«En parlar de la propera publicació, el nº 2, s'opina de seguir la pauta assenyalada en el nº 1, varietat, diversos aspectes, fer-lo interessant. Aquí el Sr. Sans Travé talla i emfasitza que l'any 1979 s'acompleixen precisament els 900 anys de la Carta de població de l'Espluga de Francolí i que el que s'escauria fóra de dedicar un volum sencer a l'Espluga de Francolí. Això motiva que s'origini un debat ,que s'aferrixa perquè existeixen tres o més estats d'opinió sobre el particular: 1, dedicar una monografia és contradir l'esperit original acordat, la funció planera d'una diversitat de temes; 2, l'aconseguir la base econòmica que ha permès el nº 1, ha costat Déu i ajuda, amb enorme sacrifici individual i de gestions i bona part encara es deu; ara, si els de l'Espluga s'ho paguen, sigui per mitjà d'algun mecenas que en surti, sigui per una entitat que els ho financï, no hi ha pas cap invonvenient en cedir-los la capçalera i el format de la nostra publicació, com un número més; 3, si es cedeix a pressions sentimentals, sigui «patriòtiques», «localistes», o el que sigui, àdhuc «econòmiques», vindrà a resultar-ne el sacrifici cultural de la llibertat i de l'espontània creació autòctona, car aleshores la publicació prendrà un caràcter turiferari d'adulació, triomfalista, segons que bufa el vent que bufi. I es pregunta: l'any que ve, a Sarra, s'acompliran els 800 anys de la seva Carta de poblament i si els sarraïens no disposen de suficients pessetes perquè no els surt cap mecenas ni res de res ¿s'hauran de quedar a la lluna de València, en això de la publicació monogràfica? I encara s'afegeix una altra reflexió: ¿ja es disposa de suficient material per a dedicar als llocs esmentats una monografia amb suficient dignitat i rigor intel·lectual? Finalment, com que és el Sr. Sans Travé qui ha mogut la qüestió, se'l demana la cortesia de que sigui ell mateix l'encarregat d'anar a l'Espluga a fi i efecte de concretar la cosa amb qui correspongui. D'aquesta manera queda qüestionada la propera reunió sobre l'afer.» — Ma Teresa Roca. —

SECRETARIAT».

30 DE DESEMBRE DEL 1978

Transcripció de l'Acta sobre la sessió d'aquest dia:

«Assisteixen a la reunió els següents membres: Joan Fuguet, Francesc Bonastre, P. Agustí Altisent, Francesc Sifre, Ramon M. Masalles, Valentí Masalles, Serres, Bonet, Roser Ferran, Jordi Roca, Mª Teresa Roca, Josep M. Campdepadrós, Agnès Ribó, Mª Teresa Giménez, Sans Montseny, Sebastià Puig, Sans Travé, Josep M. Porta, Àngels Mateu, Francesc Colom i Josep M. Recasens. A darrera hora es presenten Ramon i Montserrat Bonastre.»

«A dos quarts de set de la tarda el Sr. President obre la sessió i cedeix la paraula al Sr. Recasens, ja que el primer punt de l'ordre del dia consta que ho farà per exposar l'esquema del seu treball sobre Blancafort, que és la seva Vila».

«El Sr. Recasens relata els passos que va donar per tal de conseguir-ne informació. De fet el seu interès inicial es circumscribia a l'església però, ja posat, s'adonà de que aquesta tenia realitat i era conseqüència de l'entorn, de l'hàbitat humà, i és quan compregué que li calia estendre el camp d'estudi. D'igual manera decidí de centrar-se en un període de temps concret, donat que si ho feia a l'ample li caldria posar-se a fer una vertadera història de la població des de la Reconquesta cristiana. D'ací, per tant, que escollís el segle XVIII a Blancafort. Hi segueix immers, en aquest estudi, i el problema amb el qual s'ha trobat i es troba, és la manca de fonts documentals i sobretot la possibilitat de localitzar-les, si és que, en realitat, existeixen tals documents».

«El Sr. Bonastre alça el braç, tot demanant la paraula, i diu que té notícia, gairebé fidedigna, de que, en el fons de recuperació de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, hi ha documents de molts pobles de la Conca».

«Aquest aclariment suscita el comentari de que s'hauria de recollir d'una vegada per totes la biografia que pugui existir sobre la comarca; si, de moment, no fos possible la seva publicació en quedaria tanmateix un fitxer mostra al Centre d'Estudis».

«Es passa al segon punt de l'ordre del dia i el Sr. Sans Travé vol informació, diu, sobre els grups de treball que es van apuntar en la reunió anterior. Per ex., GRUP DE TOPONIMIA. El P. Altisent respon que, al seu parer, caldria que algú prou entès donés alguna clarícia sobre aquesta especialitat. Ell coneix el senyor Amigó, de Reus, i farà per contactar-hi i veure què es decideix, car tenir-ne unes idees bàsiques serviria a la gent. Aquí el senyor Bonastre manifesta que ell tindria possibilitat de parlar-ne amb el Dr. Marsà, figura prou rellevant en aquesta especialitat. S'a-

corda que cadascú parli amb qui millor conegui i ja es decidirà una cosa o altra».

«El senyor Recasens s'ofereix a proporcionar-nos tota la toponímia referent a Blancafort».

«GRUP DE LA GUIA ARQUITECTÒNICA. En Fuguet informa que tal grup ja va reunir-se i que s'ha començat a engegar la cosa. Hi ha equip format, hi ha un mínim d'esquema establert; començaran per fer fitxes de cada edifici amb la fotografia, el plànol, la descripció i la bibliografia. Es dol de que siguin pocs i el que més caldria fóra tenir gent d'altres pobles. També es comenta sobre la zona a treballar, i què es considera o no la Conca estricta. Ací sorgeix el petjat camp de batalla de si Santa Coloma ho és o no; de si s'ho considera o no, etc., ja que els colomins malden per la Segarra. En principi això es deixa: que si es vol treballar que es treballi en indrets, on, de moment, no hi hagi aquesta problemàtica d'identitat, que, de feina, rai. Així que la Guia aquesta ja pot engegar-se i si, en acabat, s'hi vol afegir Santa Coloma i rodalies, sense complexos "fronterers", es fa».

«CARTA ARQUITECTÒNICA. Com que se n'havia fet responsable el senyor Solé i no ha pogut fer acte de presència, es deixa per un altre dia».

«INVENTARI DOCUMENTAL. El senyor Sans Travé el va recollint. Té l'inventari dels arxius d'algunes poblacions: Barberà, Senan, l'Espluga de Francolí, Arxiu històric arxidiocesà. Li manquen els inventaris de l'Arxiu històric provincial, el de Sarraí i altres municipis. En Bonastre hauria de portar el de Santa Maria de Montblanc».

«S'arriba al punt tercer. Es prega al senyor Sans Travé una resposta sobre la seva gestió a l'Espluga. Aquest contesta que la persona indicada per a resoldre l'afer, gran mecenas i patriota, està malalt i, per consegüent, no li ha estat possible de veure-la. En canvi, ha establert contacte amb membres de la "Fundació JAUME I", concretament amb el senyor Morta, i aquest senyor li ha dit que tot està una mica pendent i que la fundació encara no té fets els pressupostos de l'any 1979. Sembla que la Fundació podria arribar a interessar-s'hi. La impressió que en té el senyor Sans Travé és de que hi ha molta i molt bona voluntat sobre el particular però que no pot garantir res».

«Seguidament el senyor Francesc Guasch informa sobre l'estat de comptes. Hi ha una bona part del deute liquidada, del cost

anterior de la revista, però encara resten pessetes per pagar. Demana i encareix que es recuperi l'import dels exemplars deixats en dipòsit a les llibreries; si així es feia es podria dir aviat que no restava res com a dèbit o ben poca cosa».

«Es torna a tocar el tema de si el proper número haurà d'ésser amb caràcter monogràfic o no i dedicat, en semblant cas, a l'Espluga. El senyor Masalles proposa que s'obri una sèrie paral·lela, diguem-ne, amb la publicació. Serviria pels casos extraordinaris com és ara aquest. En Fuguet indica que una millor possibilitat fóra la d'obrir un sol fons econòmic, on tothom que hi volgués col·laborar, fos mecenas o no, hi participés. Aleshores el Centre d'Estudis podria engegar la cosa».

«Sembla que la proposta de tipus monogràfic no interessa, en general. Es vol respectar la tasca de divulgació planera i variada. Tal vegada, si la "Fundació JAUME I" es fa càrrec del cost, es pot dedicar als 900 anys de la fundació espluguina. Aleshores intervé el senyor Sans Travé, peremptori, per a dir que ell retira, ara, aquesta darrera proposta i en fa una altra. Aquesta: que es faci en tot i per tot el número monogràfic i que el pagui el Centre d'Estudis».

«Es repeteix fil per randa el mateix embull de la sessió passada, on aquest tema ja fou debatut. A la fi sembla que s'acorda defensar el plantejament inicial de la publicació, que era el de ser el màxim de variada tant en els temes com en els indrets a tocar els estudis, que en cas contrari seria hipotecar aquesta primera intenció natural».

«Finalment hom decideix posar a votació les propostes. La proposta del senyor Sans Travé recull 4 vots, 2 abstencions i la resta en contra. L'altra proposta, que el nº 2 surti com el nº 1, és a dir, variat, i que si hi ha una aportació econòmica extraordinària que es faci l'extraordinari i monogràfic sobre l'Espluga, rep 11 vots afirmatius, 1 de negatiu i 6 abstencions».

«No obstant, encara queda a l'aire saber si la "Fundació JAUME I" financia o no aquest número monogràfic i quan en serem assabentats del resultat de les gestions». — Mª Teresa Roca. — SECRETARIAT».

Transcripció de l'Acta del dia que s'encapçala:

«Avui a tres quarts de set de la tarda en Maties Solé obre la sessió i comunica l'absència d'en Sifre i la del P. Altisent. Agnès Ribó ha llegit l'Acta del dia passat».

«El senyor Sans Travé ha explicat les seves gestions amb el senyor Morta, a qui ha vist de nou sobre l'afer del monogràfic a l'Espluga de Francolí amb motiu dels seus 900 anys de la seva Carta de població. Sembla ser que a la "Fundació JAUME I" encara no han fet el pressupost d'enguany, on hi hauria la possibilitat d'encabir-hi una partida; d'altra banda no hi ha ni cinc al calaix per a solventar-ho. Conclusió: prescindir-ne d'aquesta hipotètica ajuda d'aquesta entitat. Amb tot, apunta el senyor Sans Travé, no estaria de més fer-hi una sol·licitud escrita, quan ja s'hauran reunit, per tal de saber d'una vegada si ens queda o no alguna esperança».

«En Maties Solé, como a Director de la revista, explica el problema econòmic. L'ajuda de l'Institut d'Estudis Tarraconenses RAMON BERENGUER IV fou de 100.000 pessetes; hi ha la possibilitat de que la Diputació tarragonina ens trameti un dia d'aquests les 150.000 anunciades. Posem-ne un total, doncs, de 250.000 pessetes. Fins arribar a les 400.000 que ens ha costat el nº 1 falten pessetes. Aquesta quantitat pendent ha de sortir de la venda d'exemplars, subscriptors, etc. Com veieu el camí no és de roses. I allò que s'ha obtingut ho ha estat a base d'insistir-hi molt. Segur que, per una cosa personal, de profit privat, ja ho hauríem deixat córrer. No tenim, doncs, un fons econòmic alegre; no el tenim, cara a l'esdevenidor, ni tan sols segur. ¿Qui ens assegura que pel nº 2 tindrem les mateixes aportacions?, ¿qui ens assegura que el nº 2 ens costarà solament 400.000 pessetes, tal com puja el cost de tot?, pregunta».

«Es vol saber, en concret, si hi ha treballs preparats per al nº 2. S'anota una possible relació: Sans Travé en té dos, ambdós dedicats a l'Espluga de Francolí, un de 50 folis i un altre d'extensió encara més considerable. Josep M. Porta en té un a punt d'acabar sobre els fets deguts a la supressió del Jutjat de Montblanc; si no aquest, en presentarà un altre. Navarro n'està pre-

parant un altre sobre el corregiment de Montblanc. Un altre de Cabestany. Fuguet, sobre el celler de Barberà. Emma, sobre Santa Coloma. Campdepadrós, sanitat a la Conca (proposta). Roca, medicina popular. I un altre de possible sobre Astronomia local». Agnès Ribó. — SECRETARIAT».

15 DE FEBRER DEL 1979

a) Obertura de la reunió. És de caràcter intern, de treball. Es passa a informar sobre diferents originals i altres qüestions sobre el nº proper de l'APLEC.

b) Lectura de l'Acta del darrer dia.

c) En Josep M. Porta exposa un seu treball que prepara, «L'agricultura a Montblanc al primer terç del s. XVIII, a partir del cadastre». Es tracta, diu, d'un estudi exhaustiu sobre l'agricultura del terme montblanquí al primer terç del segle divuitè, i es basa en un cadastre que, per dissort, és l'únic registre que es conserva, cosa que limita seguir l'evolució agrícola al llarg de la centúria pel fet de no tenir altres fonts.

El Reial Cadastre fou una imposició de Felip V a Catalunya en guanyar la guerra dita de Successió. Era un registre que ho gravava tot, la gent hi estava sotmesa —almenys alguns estaments—, i es dividia en tres grans apartats:

Reial — que gravava terres i cases, el que se'n diu béns immobles.

Personal — sobre les persones (llevat les classes privilegiades).

Ganancial — afectava els rèdits obtinguts per activitats industrials.

Amb el cadastre es pot esbrinar la riquesa de la Vila en una època determinada. Les dades, doncs, són valuoses. Referit a l'agricultura indica: nombre de parcel·les, la seva situació, el nom dels propietaris, llur professió, els cultius que es conreen en cada una d'elles —expressats en jornals— i, inclús, ens diu la qualitat del conreu —expressada en 2 o 3 classes— i, encara, els límits de cada hisenda.

Amb aquestes dades a la mà el Sr. Porta ha procedit a l'agrupament de les propietats en varies partides; considera en cada

una d'elles l'extensió, la part de terra treballada i la que no i la distribució del cultiu; aquest cultiu, per jornals, qualitats i freqüències; la propietat, en estructura, dimensions i contribució de les finques. En aquest darrer apartat distingeix si els posseïdors són de la Vila o no i, si són foranis, d'on ve llur procedència.

Mercès al cadastre esmentat li ha estat possible saber altres aspectes de la Vila: la distribució urbana, la relació dels habitants, el seu nivell social i econòmic global, les professions vigents, ramaderia, activitat industrial, etc.

Sota el punt de vista general aquesta notícia de la situació econòmica montblanquina, superats ja els efectes i les malifetes d'aquella Guerra de Successió, coincideix amb el revifament del Principat i que durarà al llarg del segle divuitè.

Malgrat tot, adverteix el Sr. Porta, un no perd de vista que tenim a les mans un document fiscal; això significa errors en menys i ocultacions, clar, pròpies del sistema. Ell ha intentat muntar un plànol del terme amb les referències i n'ha resultat un trencaclosques impressionant. Així i tot se n'ha sortit fins a cert punt i pel que fa a la part urbana. Tret d'això, aquest estudi damunt del cadastre montblanquí el considera força profitós, i creu que les conclusions poden ésser positives.

d) Es qüestiona els problemes de contaminació existents a la Conca, particularment a diversos indrets; de si el Centre d'Estudis es vol adherir a un cert moviment de protesta. Es respon que si se'ns sol·licita en concret, i previs els informes que en tinguem, es farà, perquè res del que pugui succeir a la nostra contrada ens és aliè. Ara, el que ens escauria més, si surten voluntaris el suficientment preparats, és fer-ne un estudi seriós, objectiu, d'aquesta contaminació. En canvi, la protesta per la protesta, més que res amb mòbils polítics, fuig del nostre propòsit: pertoca als partits polítics.

19 DE MAIG DEL 1979

Obertura de la reunió. Es tracta d'una sessió de treball ordinària però amb la presència dels benemèrits senyors Ramon Amigó, de Reus, i l'Albert Manent, de Barcelona. L'objectiu és

parlar de TOPONÍMIA. El P. Altisent fa la presentació i, següentment, el Sr. Amigó exposa les seves notes sobre el particular:

Distinció en l'arrecplec de noms. Cal distingir, en la recollida de noms, els noms de lloc (toponímia) dels noms de persona (antroponímia).

En el nostre cas, els noms significatius, són els noms toponímics. Tot té nom, al camp. Interessen els de les partides de terra, els dels camins, rieres, colls, serrats, eres, cabanes, barraques, arbres. Per ex., *El garrofer de la Laia*. També els noms de les pedres, penyes. Tot pot arribar a tenir nom. Aquí, nom què significa? Vol dir localització.

Partides de terra. Les partides tenen noms que no diuen res, aparentment, i en canvi són força interessants. Si és possible cal ressenyar les circumstàncies, les màximes que es puguin, i grafiar de manera fidel la forma del nom.

Observació en la recollida de noms de lloc. Limitar-se a fer-ho. No interpretar res, no traduir-ho!... Perquè allò sona o es diu d'una manera que no ens sembla pura no esmenar-ho, no «passem-ho correctament al català». Per favor, no. Fóra un error. Tal qual i prou. Més que no pas filòlegs s'ha d'anar amb la senzillesa del brossaire, recollir-ho i prou.

Etimologia popular. Heus ací una gran font. En les llegendes. Xerrades. Allò que contenen els pastors, els pagesos. Els parlars de les cases.

Pastor. És aquest un ofici contemplatiu. S'avorreix. S'hi fixa en tot, en el perfil dels indrets, en la cosa que es belluga. Xerra amb aquest i amb aquell. Té informació de noms. Pot ser un bon col·laborador per a la nostra tasca.

Pagès. Coneix el seu tros com ningú; només el seu. Sap els llocs de pas, les terres on ha treballat. Ara, s'ha de tenir en compte si l'individu és informador o no. No n'hi ha prou amb la dedicació.

Com diuen els noms. Això té una importància enorme. L'arrecplegador s'ha de transformar en aquest moment en una orella immensa, tot ell oïda. Cal recollir allò que ens diuen i tal com ens ho diuen. Respectar la seva fonètica. Si dues o tres persones coincideixen llavors vol dir que la cosa val.

Caçadors. Compte però. Són gent que van de pressa. El caçador és un tipus que viu d'il·lusions, sovint. No hi viu a l'indret, hi

passa. No és massa, doncs, de fiar. Inclús inventa... «Lla, per allà, *La font de la llebre*»...

Terme. Es pot fer una arplega ordenada, com a unitat de recerca. *Nucli urbà.* D'igual manera que l'anterior.

Aquí hem de cercar allò que té un nom popular. El nom de les cases; el nom tradicional d'elles. I el renom. Ací ja ens trobem, en cert aspecte, amb una íntima relació de toponímia y antroponímia. Ens hem d'adreçar, en l'arplec, a gent madura. Millor que no siguin massa vells però tampoc massa joves. L'ideal és una mitjana de 50/70 anys. Gent que sigui del terme, nascuda en ell. Que no sàpiga massa de llegir ni d'escriure, gent no intel·lectualitzada, perquè els intel·lectuals tenen una veta mica semblant a la dels caçadors, oi.

Presentar el treball. La forma ortogràfica regularitzada. Respectar la forma de l'arplega, encara; ni que sigui castellanitzada, ni que l'hagin trabucada.

Vigilar les esses (sorda, sonora). Les —as o les —es. La b (alta) i la v (baixa). Veure si el nom el fan precedir de l'article o no; saber si hi ha article o no. En els noms de les partides de terra, majorment, tenir en compte la a neutra, la a no neutra; la e oberta, la e tancada.

Escorcollar documents. Aquí ens trobarem amb dificultats. Si hi ha arxiu o no. Segurament els documents han volat d'un lloc a un altre. Una bona font: els arxius episcopals.

El segle XIX, per regla general, és dolent en documents. I el segle XVIII, igual. En canvi, els anteriors al XV, bons.

Es pot fer un arplec *fent grups de noms pretèrits.*

id. id. id. actuals.

Clar, tot això és feina d'arxiu, pacient.

Dintre dels documents. Cercar aquells que tinguin més noms de lloc. Els *capbreus* són força engrescadors. Acostumen de ressenyar finques, cases, límits, quina partida és, quan és nom de partida. Hi ha noms de camins, de torrents. És una tasca prou laboriosa.

Els documents millor que siguin de primera mà, originals, no transcripcions.

Una altra font boníssima són els Arxius notariais.

Fitxes. Cada nom demana la creació d'una fitxa. Classificació per sèries: les partides de terra - els masos - els barrancs - les fonts - etc. Tot allò que pugui constituir un grup de noms. Col-

lectius, diguem-ne. Recollir els noms. La història ja sortirà.

Bibliografia. Un llibre orientador, eina de treball, pot ser *Els noms de lloc*, de l'Enric Moreu-Rey.

Aquí intervé el senyor Manent per dir que, en algun cas, el nom no correspon a la cosa, per ex., *La vinya dels capellans*. Aleshores és convenient concretar-ho, indicar el lloc, situat a la partida de tal. Una altra dificultat en la recerca és el pudor, sobretot en les dones, noies, Per ex., *El tros del Cagaxavos*. S'ha de tenir força habilitat per a vèncer aquella timidesa i saber treure el nom. I un altre aspecte que cal tenir present és un respecte absolut per les formes dialectals.

Possibles treballs. S'assenyala com a llocs d'interès, per a possibles treballs a realitzar aquí: ROJALS, ROJALONS - PRE-NAFETA - LA BARTRA,

9 DE JUNY DEL 1979

a) Obertura de la reunió. Sessió interna de treball. Es parla, encara i una vegada més, de l'APLEC DE TREBALLS Nº 2. Cal el recull definitiu dels temes a presentar; si tal cosa no es realitza tampoc no es pot parlar ja de la preparació seriosa d'aquest volum.

b) Lectura de l'Acta de la sessió anterior.

c) El senyor Francesc Sifre explica una síntesi sobre «Diverses tècniques d'exposar els treballs». Convé de tant en tant, diu, pegar una ullada a coses sabudes, fer-ne un repàs, perquè tota especialització és sumament precària pel que fa a l'enriquiment mental de l'individu. El mateix podem dir de la seva visió global del panorama de la cultura a què ens dediquem. Dit l'anterior, i abans que res, en l'exposició de temes haurem de tenir en compte: A, la disciplina; B, les circumstàncies o material; C, els objectius que hom vulgui projectar. De fet totes elles poden ésser d'utilitat si s'apliquen de manera adequada ja que l'essencial és propiciar l'exercici de la reflexió i l'esperit crític sobre allò que tractem. Com s'ha dit al principi, n'hi ha varies, i des-

triarem en primer lloc la més corrent, tant pel que fa al llenguatge oral com a l'escrit, o sigui la

TÈCNICA EXPOSITIVA. S'aplica a totes les disciplines i a tots els nivells.

1. *presentació de l'assumpte*
2. *desenvolupament* (en parts lògiques)
3. *síntesi de l'exposat*
4. *inferència de conclusions o formulació de crítiques* (quan calguin)

TÈCNICA CRONOLÒGICA. S'aplica força en història.

1. *es presenten o desenvolupen els fets en l'ordre i la seqüència de la seva aparició en el temps.*

Vol dir que es té present l'evolució cronològica fins arribar a la data final d'estudi. Rep el nom, també, de GENÈTICA (un problema o assumpte pot ésser enfocat des del seu origen fins a l'actualitat).

2. *aquesta tècnica (cronològica) pot tenir un sentit progressiu o regressiu.*

O sigui: des del passat fins arribar a l'avui, a l'ara o a la data que vulguem; des de l'ara o l'avui fins el remot passat o la data establerta.

TÈCNICA CONCÈNTRICA. *Es tracta d'examinar l'esfera d'un assumpte o disciplina i, cada vegada, eixamplar i fer més pregon l'estudi o etapa anteriors.*

De bon principi cal una visió general del problema; tot seguit es passa a un estudi més atent i curós de certes característiques; després ve l'apregonar els detalls significatius, sense perdre mai de vista allò principal.

O sigui, primerament l'estudi del tema d'una manera superficial, senzilla. En acabat anar-hi insistint amb majors detalls i referències prou i força determinants.

TÈCNICA D'INVESTIGACIÓ. L'esperit d'investigació vol dir l'esperit científic. Això és, les dades dominen les passions i la raó informa i conforma els sentiments i la voluntat. Retinguem que *la investigació es proposa demostrar i no pas convèncer.* Aquesta distinció és molt important.

Hem de ficar-nos en una dificultat o problema que ens sedueixi, i que hi vegem en ell una situació de necessitat o de previsió. Un cop aconseguida tal cosa ja ve el procés de reflexió.

1. analitzar els informes que en tinguem
2. localitzar falles
3. identificar conclusions no demostrades
4. seguir indicis
5. descobrir contradiccions
6. llegir i recollir (al màxim) informacions pel que fa al tema
7. crítica de totes i cada una de les dades referides al problema
8. caracteritzar i delimitar dades
9. fer ja el pla de la investigació
10. iniciar el treball

Per manca de temps, diu el senyor Sifre, ens deixem la part més considerable: les *indicacions generals per a realitzar una investigació*. Igualment queden d'altres tècniques per exposar, encara. En una altra ocasió, si som vius o no s'esdevé la caiguda de cap aerolit a la vora, ja en donarem un tastet.

d) S'acorda de recollir entre tots una sèrie mínima de propostes de tipus cultural i passar-les o parlar d'elles amb el conseller de cultura (Ajuntament). I s'insisteix en què siguin susceptibles de ser portades a cap.

25 D'AGOST DEL 1979

Sota els auspicis del nostre Centre d'Estudis es celebra el IV COL·LOQUI D'ONOMÀSTICA LOCAL A MONTBLANC. Es tracta d'estimables intel·lectuals, de diversos indrets, l'interès dels quals es centra majorment en aquesta esfera. Comença el senyor Moreu-Rey tot recordant l'Eufemià Fort, el seu decès transcorregut des de l'últim col·loqui. L'Eufemià, diu, era un home admirable per molts conceptes; jo m'hi fixaré, ara, en aquests; era un home treballador, era un fitxer immens de la Selva del Camp, era una immensa bibliografia... I tot, tot això, treballant amb una eina ben minsa: sols posseïa el vint-i-cinc per cent de la vista, gairebé que no hi veia, i, en canvi, sempre optimista ell, sempre amb una fe tan gran en el país... Un cas admirable.

Seguidament el senyor Albert Manent fa un resum dels avatars d'aquests Col·loquis. Varen començar a La Sala, Les Borges del Camp, Riudoms. Eren uns objectius limitats. Es va crear el Premi «Josep Iglésies». Es va impulsar la revista catalana de geografia, etc. Avui es troben ací, on també es pot treballar sobre la toponímia, sobre l'onomàstica de la Conca de Barberà en una paraula. Ells, a col·laborar, sempre hi estaran disposats. Es preveu en principi que la propera assemblea sigui a Osona. Als interessats ja se'ls convocarà.

Darrerament van estar premiats dos senyors: Carmel Biarnès i Joan Baptista Espasa. Tot seguit l'anomenat en primer lloc passa a dissertar a l'entorn del seu treball sobre la *Toponímia d'Ascó*.

L'autor comença amb prou modèstia, donat que el mèrit del Premi l'atribueix íntegrament a l'altre company, l'Espasa. Es presenta com a home d'extracció simple, sense estudis oficials o reconeguts. Parlarà de l'experiència i anècdotes que ell ha tingut en la seva recerca de topònims i antropònims. Per tot hi ha noms, pels camins, per les vallades, pels camps, pels calaixos, etc. Cal escorcollar tots els racons. Ascó, què és? S'hi va trobar un poblat ibèric amb ceràmica, sílex. En basc, askó, vol dir «molt d'aigua». Tot seguit descabdella notes històriques: el Castell dels Templers, l'expulsió dels moriscos en 1610, el derrocament dels castells de la zona en 1716. Ve una part d'anecdotari. Que si una vella li dóna referències d'una cova. Es veu que hi ha una cova amb una bruixa i tot. Caram, un lloc esfereïdor... Què és cas!, però dins de la cova esmentada s'hi troben vestigis ibèrics. Oidà. Una altra referència pintoresca sobre els àrabs l'encarrilà a trobar documents de l'expulsió dels moriscos. Oidà. Entre la brossa de l'Ajuntament un llibre del 1614, que ha estat base per a la recerca de noms: 11 famílies morisques, 25 famílies de cristians vells; després de l'expulsió, 295 focs cristians. Hi ha moltes coses, hi ha el nom propi de la casa, en acabat ve el renom o malnom, nom que mai no es diu a l'interessat encara que tothom el coneix per ell, li'n diuen així en parlar-ne entre ells però no l'usen mai amb la persona. D'altres sí, el *Balances*, perquè té en caminar un moviment semblant a les tals; el *Quatremetres*, d'un de llargarut; *lo sabaté de Sitges*, pot ser perquè l'origen seu era el d'aquella vila. Als mateixos andalusos que venien a construir la Nuclear: *la plaga de la llangosta*, etc. I, al final, el senyor Biar-

nès, acaba fent una confessió de fe, la seva afinitat cultural motivada per incidències de tipus personal. Ell tingué, es veu, uns inicis d'estudis al Seminari de Tortosa. Experimentà una formació eclesial de repressió, visqué en aquells anys un abassegament de mofa pel que fa a les coses culturals d'ací, de les pròpies, oi, sota les sabatetes d'un imperialisme cultural de tercera, que no? Hi havia entre ells gent forània, valencians o de per més avall, i aragonesos, o gent de per ací que seguia la moda masoquista. Els valencians, per ex., de la Moreneta en deien la Carbonera; ell els replicava que molt bé, de la mateixa manera que ells tenien la Geperuda (Mare de Déu dels Desemparats). Als catalans sempre se'ls anomenava amb l'epítet: català rabut. Etc. Això, tot plegat, féu que ell reaccionés.

En acabar intervé el senyor Recasens Comes, de Tarragona, per precisar dos aspectes del que s'acaba de dir: primer, que l'accepció dita, «la cultura ibèrica, la més vella del món», deu ser una expressió eufòrica amollada a la lleugera, en la que hi convindria matisar-ho; si de cas dir: «la cultura ibèrica, la més vella de les nostres, de les que hem pogut tocar amb els dits»... oi? I segon, que diu el senyor Biarnès que els moriscs eren molt més prolífers, com a causa d'allò altre, i haig de dir-li que no: totes les famílies ho eren de prolífiques, aleshores. A la qual cosa respon en Biarnès que el que venia a dir ell era que el moriscs no professava, tampoc no anava a les guerres dels cristians, factors a considerar; per tant tenia avantatges en el sentit esmentat. I al poc sorgeix una certa polèmica que es diversifica i acaba, al capdavant, sobre normes gramaticals i dialectalisme. En aquest darrer aspecte la tensió és congria i ningú no gosa, amb l'espectre d'una possible imputació de centralisme barceloní, defensar el principi d'autoritat, la d'unes Normes que cal acceptar en principi per tal de sortir-nos del guirigall típic, anàrquic, que ens caracteritza. D'una cosa a l'altra també es toca un nou punt, el de les dates. Aquí intervé, determinant, el senyor Moreu-Rey: que s'ha d'acceptar la data —científicament— com la més moderna quan no hi ha la presumpció de que, vertaderament, és molt més antiga.

Finida l'efervescència col·loquial, a continuació parla, per exposar la seva ponència el senyor Ramon Amigó, de Reus: *Incidència dels noms de persona amb els noms de lloc*. Camp d'estudi: Vilallonga del Ter. Per ex., tenim *Cabanya del Ferro*. Era

feta de ferro, la cabana? Hi havia potser mines d'aquest mineral? No. Simplement que hi havia un senyor la propietat del qual era dita de Cal Ferro. Un altre: *Plana d'en Jaques*, s. XVI, que ve d'un tal tal Jacques. *Coll de Guiu*, al propietari, Rafael Fabra, li'n deien *el Guiu*, etc. A vegades solen deixar el nom els masovers, els pagesos: *Mas del Perruquet*. La *Closa de Junents*, un que la va comprar i era de Junents. Hi ha d'altres noms; noms que resten adherits o dissimulats: *Camp del Bruc*. El vegetal no s'hi fa, no n'hi ha indicis, però un document del 1328 li aclarí la qüestió; era un nom de persona, un tal Bruch. Un altre: *la Jaça Subat*, igual a Saubat (aglutinat), igual a Bernat Salvat. Un altre: *el torrent de Naret*. Afluent. S'hi fan narets? És a dir, les tals plantes (neret, rhododendron ferrugineum), les moixeriques que en diem, oi? No, no. Ve de *n'Aret* (en Aret), nom de persona. Un altre: *el Pascol*, que ve de Pascual, diptongació de ua. Un altre: *el Sallol*, que una referència del 1263 aclara l'origen masculinitzat d'un tal Arnaldus Sallola. I un altre de feminitzat: *la Majorala*, ja que un document del s. XVI parla d'un tal Michael Majoral. Etc. Tot plegat ens porta a una conclusió: no podem oblidar els noms dels documents. Cal aprofitar-los, sobretot els vells. L'enquesta oral és molt bona però els documents són essencials. Els capbreus, noms de lloc i de persones (fixar-s'hi). És anar als orígens, la font. Clar, però, que en tot moment es creen noms. Hi ha documents que costen de llegir, és qüestió de tenacitat. També el problema de les abreviatures, el problema del llatí. Camps de recerca: els Arxius, sobretot els Notarials, els Jutjats, les Parròquies. Ara: el recollector de noms cal que tingui un bon coneixement de la llengua. Cal tenir en compte les deformacions de la paraula oral, els falsejaments. Per exemple: tocant a Junents, hi ha el nom de *l'Apareguda*. La gent creu en bruixes, hi ha molta boira per lla, es senten els esquellots, hi ha fosc... Però el fanalet de la raó aclara les tenebres: *la pe(d)ra aguda*.

El senyor Amigó acaba la seva ponència recomanant, com a fruit de la seva pràctica, l'ús de fitxes com a sistema pràctic de recopilació, més que no pas altra modalitat (fulls, llibretes, blocs, etc.).

A la tarda el senyor Fort (fill) procedeix a la lectura del borrador del Projecte que tenen a punt d'enllestir. Es tracta del «Projecte de normes per a la recollida de noms als països cata-

lans (recerques toponímiques). Comprèn *Toponímia* i *Antroponímia*.

De les esmentades Normes, a punt d'editar, heus-ne ací una síntesi:

1er. Preparació de l'enquesta. Els termes municipals, de ser possible, sencers. El mateix que els límits parroquials. Els agregats, per separat també.

Cal una informació prèvia. Dades que ens orientin en el treball. El «Mapa Geográfico y Catastral» pot servir d'ajuda, amb capteniment però.

Cartularis de senyories eclesiàstiques o parroquials.

Consultar els articles referents. «Espasa», geografies, enciclopèdies, etc. Les dades amb tota precaució.

La informació immediata: arxius (municipals, parroquials, locals); les notaries, els capbreus, censals i documents de famílies importants. Cal recomanar en aquest punt les fitxes dels fons documentals.

2on. *Els subjectes triats*. Hem de cercar gent del lloc. Pagesos, gent gran o de mitjana edat. Que hi treballi, a l'indret, de sempre. També caçadors, guies de muntanya, pastors, etc.

Si el terme és petit val més apamar-lo a peu amb l'informador.

3er. *Materials*. Sèquies, fonts, renoms i malnoms, valls o clotades, noms de la costa, de mar endins, verals, partides, badies, camins, arbres, roques, accidents geogràfics, la petja humana, etc.

Gentilicis. Llista de cognoms, de les localitats (o de malnoms).

4rt. *Modus operandi amb la gent*. Cal tenir una certa psicologia natural i una gran bonhomia. Hi ha tipus lacònics i garlaires, cal saber distingir-ho. Explicar-los que un hom vol fer una història de la localitat, de la comarca, i no ha d'estranyar pas que faci preguntes i en prengui nota acurada. Prendre les notes, abstindre's de dades particulars o tafaneres enllà de l'estricta. No influir en les respostes.

Calen: una brúixola i uns binocles.

Cal cercar una relació entre informadors, de ser possible. Dos o tres, sempre millor que un de sol, per a confrontar i comparar les dades. La confrontació elimina dubtes. Una

mica d'estructura geogràfica en l'ordre de les preguntes fa aprofitar la concisió i evita el perill de l'oblit.

Evitar les hipòtesis. Malgrat tot, les interpretacions locals, anotar-les.

L'extorsió. Cal trencar el glaç. Hi ha noms que s'eviten i no es volen dir. Cal anar amb cautela i decisió, si el nom és malsonant.

Compte amb la fisiologia: les dents de l'informant, que no ens desfiguri els mots.

Cal apurar els oblits dels informadors. Localitzar els emigrats si fos necessari (feina de cambra, sacrificada, tenaç).

5è. *Preparació del treball.*

Agrupació de les fitxes per mitjà de noms genèrics.

Transcripció fonètica.

Indicacions prolixes en la transcripció fonètica.

6 DE DESEMBRE DEL 1979

En sessió pública fou rebut Acadèmic electe, a la REIAL ACADEMIA DE BONES LLETRES DE BARCELONA, el nostre President P. Agustí Altisent, O. Cist., qui llegí el seu discurs d'ingrés «Entorn de la Història com a ciència i els seus contactes amb la creació literària» davant de selecta concurrència.

No cal dir el goig que en sentim, com a membres del Centre d'Estudis, de tan honorable distinció, a la qual ens hi adherim de manera ben cordial.

Acte de presentació del Centre d'Estudis

IV coloqui d'Onomàstica Local